

Brocki, Zygmunt

"Nazwy terenowe we wxi Adamowo w powiecie mławskim", Walenty Dobrzyński, "Studia Językoznawcze poświęcone profesorowi doktorowi Stanisławowi Rospondowi", Wrocław 1966 : [recenzja]

Rocznik Mazowiecki 3, 474-475

1970

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zerań, jest przymiotnikiem dzierzawczym, oznaczała kiedyś skrawek ziemi stanowiący własność człowieka, który się nazywał *Żyran*.

Autor wskazuje również, że nazwa miejscowa *Zerań* nie ma związku — choć się tak może wydawać — z dialektycznym wyrazem pospolitym *żerać*

(jest to forma częstotliwa od *żreć*), od którego Maria Konopnicka utworzyła rzeczownik *żeranie* (użyła go w „Panu Balcerze w Brazylii”: „Patrzę, na głębokim *żeraniu* stadko bawołów się pasie”), mający w jej mniemaniu znaczyć: żerowisko.

Z. Brocki

Walenty Dobrzyński, *Nazwy terenowe we wsi Adamowo w powiecie mławskim*, (w:) „Studia językoznawcze poświęcone profesorowi doktorowi Stanisławowi Rospondowi”, Wrocław 1966, s. 343—347.

Wymieniony wyżej niewielki artykuł przedstawia nazwy terenowe, tj. nazwy nie zamieszkanego obiektów w Adamowie, wsi w powiecie mławskim. Obszar jej gruntów liczy ok. 250 ha, a więc jest to obszar niewielki. Do chwili scalenia gruntów w Adamowie w 1936 r. nazwy terenowe były znane i używane przez wszystkich mieszkańców. Obecnie prawie nikt już się nimi nie posługuje, gdyż po scaleniu gruntów stały się one niepotrzebne.

Autor zebrał w tej wsi 15 nazw. W artykule swym przedstawił je w formie dialektycznej. Tutaj podamy je w postaci literackiej. Oto one:

Glinówki — była to nazwa niewielkiej części pastwiska, gdzie wybierano glinę; *Górki* — nazwa sporego obszaru pól położonych na niewielkich wzniesieniach; *Góry* — nazwa lasu rosnącego na znacznych wzniesieniach w północnej części gruntów wsi; *Jałowce* — dawna nazwa pola, gdzie kiedyś rosły chyba krzewy jałowca, lecz dzisiaj nie ma po nich śladu; *Ogrody* — pola w pobliżu wsi, gdzie uprawiano warzywa, wczesne ziemniaki, niekiedy pszenicę, gdyż ziemia była tutaj stosunkowo urodzajna; *Ostrówek* lub *Ostrupek* — kępa krzewów i drzew rosnących na polu w pobliżu rzeki (nie ma po nich dzisiaj śladu); *Psyca* — nazwą tą określano niewielkie kawałki pól ciągnących się w poprzek większe-

go kompleksu lasów w północnej części obszaru gruntów; oparta na wyrazie *przeć*, *przeća*, znaczącym: zagon poprzeczny; *Wądoły* — nazwa niewielkiego obszaru nieużytków tuż za wsią, gdzie wybierano piasek (posypywano nim wymytą podłogę w izbach), obecnie teren ten jest już wyrównany; *U Dębowego Ksza* — nazwa pól rozciągających się w kierunku rzeki, nad którą rosły karłowate dęby; *U Gościńca* — pola w pobliżu głównej drogi wiodącej z miasteczka Radzanowa do Strzegowa i dalej do Ciechanowa przez Niedzbórz (tędy zapewne jechał bohater „Krzyżaków” Sienkiewicza, Jurand ze Spychowa, którego w pobliżu Ciechanowa zasypał śnieg; gościńca dziś tu nie ma, w 1964 r. zbudowano tutaj drogę bitą, którą popularnie nazwano *asfaltówką*); *U Olszowego Ksza* — nazwa pól sąsiadujących z polami *U Dębowego Ksza*, do dzisiaj są tu niewielkie skupiska olchy; *Pod Breginiami* — nazwa dawnego pastwiska graniczącego z gruntami wsi Breginie w południowo-zachodniej części gruntów Adamowa; *Pod Staregubami* — pola leżące w pobliżu wsi Staroguby; *Pod Trzcincem* — pola w pobliżu wsi Trzciniec; *Cupel* — nazwa dawnego pastwiska w kształcie klina przylegającego w północno-zachodniej części obszaru ziem Adamowa do gruntów wsi Chądziny, wywodząca się z niem. *Zipfel* (= ko-

niec, czub), co na gruncie polskim uległo fonetycznej adaptacji w postaci ogólnopolskiego *cypel*.

Nazwy terenowe są cennym materiałem do badań onomastycznych, dla dialektologii i badań historii języka. Ponieważ żyją one tylko w mowie potocznej, nie są zarejestrowane w urzędowych dokumentach, łatwo ulegają zapomnieniu i zatracie; dzisiaj pamiętają je tylko najstarsi mieszkańcy danych wsi. Autor referowanego artykułu wskazuje więc, że należy jak najszybciej przystąpić do systematycznego zbierania tego rodzaju nazw własnych. Skoro na tak małym obszarze, jak Adamowo, znalazło się kilkanaście nazw terenowych, to w całym powiecie liczbą ich na pewno przekroczy kilka tysięcy.

Od siebie dodajmy, że procesu zanikania tych nazw chyba się nie da zatrzymać (tym bardziej więc jak najszybciej należy przystąpić do zebrania tych, które się jeszcze utrzymują w pamięci ludności), i przypomnijmy, że w 1958 r. nad zanikaniem nazw polnych ubolewał, na łamach „Przeglądu Geodezyjnego”, J. Gołaski, wychodząc tu z pozycji kartograficznych. Mianowicie pisał, że zanikanie tych nazw prowadzi do „niemoty naszych map” (wielkoskalowych). Wysunął więc postulat przeciwdziałania temu zjawisku. W tymże roku poparł go w tym geograf, prof. S. Pietkiewicz, na łamach „Przeglądu Geograficznego”.

Z. Brocki

Kwiryna Handke, *Człon nowo- w polskich nazwach ulic i miejscowości*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” t. VI (1967), s. 33—39.

Tematem określonym tytułem wymienionego artykułu autorka zajęła się pisząc pracę doktorską pt. „Typy semantyczne i strukturalne nazw ulic Warszawy w porównaniu z nazwami ulic miast polskich i niektórych słowiańskich” (praca ta jest przygotowana do druku), opartą na materiale z 53 miast polskich i kilku innosłowiańskich: z Czerska, Grójca, Łowicza, Mławy, Nowego Dworu Mazowieckiego, Ostrołęki, Piaseczna, Płocka, Płońska, Przasnysza, Pułtuska, Rawy Mazowieckiej, Sochaczewa, Szreńska (jest to obecnie wieś), Wyszogrodu, Zakrocymia, a dalej z Węgrowa, Siedlec, Łomży, Zambrowa, Wizny itd. W wymienionym artykule nie idzie o nazwy, w których człon *nowo-* powstał z przymiotnika *nowy*, określającego odpowiedni rzeczownik, a więc nie o takie nazwy, jak np. ul. *Nowomiejska*, która powstała od nazwy miejscowej *Nowe Miasto*, lecz o nazwy, w których człon *nowo-* został dodany do już istniejącej nazwy

ulicy, np. *Nowo-Senatorska* (: *Senatorska*). Nazwy takie spotykane są w miastach położonych w dzielnicach centralnej i wschodniej Polski oraz w miastach wschodniosłowiańskich.

Nazw miejscowych z członem *nowo-*, jak np. *Nowogeorgiewsk* (dziś *Moldin*), *Nowokrasne* (w pow. ciechanowskim), jest znacznie więcej niż nazw ulic z takim członem. Ich rozmieszczenie terytorialne odpowiada w zasadzie obszarowi, na którym występują analogiczne nazwy ulic. Ogólnie autorka stwierdza, że zasięg nazw (ulic i miejscowości) z członem *nowo-* pokrywa się dość dokładnie z obszarem Królestwa Polskiego, które obejmowało ówczesne województwa mazowieckie, płockie, podlaskie, augustowskie, lubelskie, sandomierskie, krakowskie i kaliskie. Występują one głównie od drugiej połowy XIX w. aż po rok 1915, a zatem w okresie silnych wpływów języka i administracji rosyjskiej.

W Warszawie prawie wszystkie ta-